

De vleugels van de ziel

Nieuwe poëzie van Luuk Gruwez

Piet Gerbrandy

werd geboren in 1958 in Den Haag. Is leraar klassieke talen, dichter en essayist. Hij schrijft beschouwingen voor „De Groene Amsterdammer” en poëziekritieken voor „de Volkskrant”. Hij publiceerde de dichtbundels „Weloverwogen en onopgemerkt” (1996), bekroond met de Van der Hooftprijs, en „Nors en zonder hateren” (1999), genomineerd voor de VSB-Poëzieprijs. In 2000 verscheen „Boeken die ertoe doen”, met essays over Griekse en Romeinse schrijvers en boeken. Dit jaar verschijnt zijn vertaling van Quintilianus’ „Institutio Oratoria” en „De mens is een dier dat kan denken”, een bloemlezing uit de Griekse en Romeinse filosofie.

In *Phaidros*, een van Plato's mooiste dialogen, kuiert Sokrates met zijn jonge vriend Phaidros de stad uit om op een idyllisch plekje aan de kabbelende Ilissos onder een plataan te gaan zitten. Tijdens hun gesprek, waarin zowel de opwindende als de moeizame kanten van de erotiek belicht worden, laat Sokrates zich inspireren tot een poëtische redevoering over de ziel, die hij vergelijkt met een span paarden dat door een intelligente voerman in toom dient te worden gehouden. Na de dood zweeft de ziel naar de boorden van de hemel, waar zij zich, voorzover ze daartoe de kans krijgt, laaft aan de Eeuwige, Onvergankelijke Waarheid. Na er een glimp van opgevangen te hebben stort ze weer ter aarde om plaats te nemen in een nieuw lichaam. Tijdens zijn leven in deze vergankelijke en onvolmaakte wereld herinnert de mens zich soms heel even iets van wat hij aan de zomen van het heelal heeft waargenomen. Het vervult hem met een onuitsprekelijk heimwee naar een wereld zonder pijn, verdriet en teloorgang. Wie eenmaal op het spoor van deze abstracte hemel is gezet, kan niet meer aarden in het stompzinnige leven van alledag.

De dichter Luuk Gruwez is zich scherp bewust van de smakeloze onvolmaaktheid die ons omringt, waarvan wij, met ons gebrekkig en stinkend lichaam, zelfs deel uitmaken. Geen wonder dat hij soms verlangt naar een alleen voor onze ziel toegankelijke droomplek. In zijn nieuwe bundel *Dieven en geliefden* staat een reeks van vier gedichten die geschreven werden naar aanleiding van het werk van Panamarenko, de Vlaamse kunstenaar die het bouwen van onmogelijke vliegtuigen tot zijn specialiteit heeft gemaakt. Bij Panamarenko krijgt de ziel weer vleugels:

*Er zijn heel tedere machines nodig
om op een mooie dag naar nergens te vliegen.
Propellers, buizen, bouten zijn er nodig,
het vallend blad van een plataan,
misschien het oorsmeer van een kind

en veel van het onmogelijke mooiste.*

„Nergens” is de abstracte naam van een plek waarop we al onze verlangens kunnen projecteren, vooral onze alleronmogelijkste verlangens, want

72

*nergens is een plek met pech
en als niet alles fout kan gaan,
dan is er niets wat lukken zal.*

Ook in de tijd kun je op zoek gaan naar het ideale moment, maar „van nu naar nooit te willen vliegen” is nog zwaarder dan de tocht naar nergens. Typerend voor Gruwez is dat hij in het laatste gedicht van de reeks niet voor het absolute nergens en nooit kiest, maar voor het gematigde „zelden”. Het zelden is weliswaar niet volmaakt, maar toch een aardig eind in de richting van „altijd”:

*In zelden wordt het evident:
je moet uitmuntend kunnen vallen,

als je behoorlijk vliegen wil.
En ook om naar altijd te vliegen,
bij voorkeur op zo’n mooie voorjaarsdag,
zijn er bijzonder tedere machines nodig.*

Eveneens typerend is het feit dat de verwezenlijking van de droom afhankelijk is van een vermogen tot mislukken. Zo goed mogelijk mislukken, dat is het devies. „No matter. Try again. Fail again. Fail better”, om met Beckett te spreken. Is de mens in de ogen van Gruwez een weinig geslaagde diersoort, met dichters is het al helemaal behelpen. De vergeefsheid van onze strevingen is een essentieel kenmerk van dit ondermaanse leven, en juist dichters belichamen dit gestuntel het best. Dichters:

*Nulliteiten met hun letters,
maar bedreven met hun lippen
en briljant, soms, in hun kroegen.*

„Kletsers” zijn het, „kwebbels, blunders van God.”

Gelijkmatig

In *Dieven en geliefden* zien we weer een hele stoet brave sukkels aan ons voorbij trekken, zoals we die uit eerder werk van Gruwez kennen. Evenals Leonard Nolens heeft hij besloten zijn leven, dat net zo onbeduidend is als dat van u en mij, tot inzet van zijn poëzie te maken. Des dichters lief wordt bezongen, zijn ouders, zijn oma en de dorpen van zijn jeugd. Anders dan Nolens heeft Gruwez kennelijk niet de behoefte zijn gevoelsleven sterk te stileren. Er is weinig wat de lezer bespaard blijft. Over oma meldt hij dat zij stond te popelen om dood te gaan, „fors scheten latend, uren in de wind”. En over de straatmadelief Marie-Jeanne vertelt Gruwez ons dat zij een bloes droeg

*waardoor je goddeloos kon gluren
naar tieten waaraan veel te lang
en veel te liefdeloos gesabbeld was.*

Toch is het geen wanhoop die Gruwez drijft. Daarvoor is hij te geremd, te gelijkmatig van temperament. In zijn prozabundel *Slechte gedachten*, een titel die meer vunzigheid belooft dan het boek te bieden heeft, beschrijft hij zichzelf als lafaard. Hij wil vluchten, maar durft niet goed. De roes die hij nastreeft is onschuldig en beheersbaar, maar wel noodzakelijk om een ingewortelde gereserveerdheid te overwinnen: „Een beetje schepper had het zo geregeld dat wij van nature in een permanente beate roes door het bestaan konden fladderen. Dat hij daar niet voor gezorgd heeft, reken ik hem als een onvergeeflijke flater aan. Ik heb daarenboven een handicap: ik ben te nuchter geschapen.”

Die nuchterheid blijkt in *Dieven en geliefden* inderdaad een handicap. De dichter draagt nergens extreme standpunten uit, de mensen die hij beschrijft zijn allemaal even gewoon, eventuele heftige emoties worden steevast door een lichte ironie geblust. Omdat Gruwez bovendien gekozen heeft voor een rustige, dicht tegen de spreektaal aanliggende spreektrant, in versvormen die geen enkel opzien willen baren, kabbelen de gedichten kalmpjes voort. Zelden schrikt de lezer uit zijn tevreden lectuur op, zelden wordt hij verrast door een schokkende of briljante vondst. Gruwez is een ideale schoonzoon die zijn lezers vooral te vriend wil houden.

Daar komt bij dat sommige gedichten domweg te lang zijn. Een op zichzelf aardig verhaal over sokken die al generaties lang meegaan, verdient geen drie pagina's. Ook worden enkele gedichten ontsierd door een bijna negentiende-eeuws aandoende neiging tot moraliseren. Zo pepert de dichter ons in dat we een voorbeeld zouden moeten nemen aan kinderen, die de gewoonte hebben nutteloze voorwerpen op te rapen. Dat is jammer, omdat dit gedicht wel degelijk prachtige regels bevat. Overal ter wereld bedelen kinderen

*niet enkel om de dingen te verkrijgen,
maar ook om te verhoeden dat zij vallen.
Zij zijn het hoegenaamd niet eens
met de zwaartekracht van de aarde.*

Geen engel in Deerlijk

Gelukkig bevat de bundel ook een paar verrassende gedichten. Bijna surrealistisch is „Mijn hond”, waarin de dichter vertelt dat hij geen hond heeft, die hij desondanks de krankzinnige naam „Pappie” heeft gegeven. Voer voor psychologen:

74

*Mijn Pappie is een magnifieke hond
en daarom is men steeds geneigd
welwillend over het hoofd te zien
dat ik hem helemaal niet heb.
Dan zegt men: O wat een mooie hond.
En hoewel niemand naar mij kijkt,
vergeet ik dat ik lelijk ben.*

Ontroerend is een portret van een veertienjarig meisje dat, terwijl dance en techno in haar onderbuik bonken, droomt van een engel die haar uit haar suffe burgerbestaantje komt redden. Maar deze droomprins komt niet, „vermits geen engel ooit in Deerlijk stopt.”

Meermalen heeft Gruwez te kennen gegeven dat hij in de romantische traditie staat. Regels als deze getuigen van een onstilbare sehnsucht:

*Ik ben zo vreselijk tegen het heden
dat ik wou dat het al morgen was
of dat het altijd gisteren bleef.*

Het is een milde vorm van Weltschmerz die de lezer na een tiental bladzijden doet snakken naar perverse *Romantic Agony*. Maar misschien zegt dat meer over de lezer dan over de dichter.

Luuk Gruwez

Gebruiksaanwijzing

Wie in zee begraven wordt, gaat nooit verloren.
De zee is spaarzaam als een dichter.
En ik was aan zee en ik was op een berg:
twee eeuwenoude makkers.

Wie op een berg wordt bijgezet,
wil nog jongleren met de sterren,
snakt nog belachelijk naar lucht
met al de roofzucht van zijn lijk.

Wanneer men mij per se begraven wil,
dan liefst niet al te ver van zee,
deemoedig bij een koeienvlaid
of ergens bij een ezelsdrol.

Ik bleef zo lang gezond, zo lang in leven,
doordat ik steeds beleefd bleef voor de dood,
voor hem boog en hem fêteerde
als een hoogverheven heer.

Luuk Gruwez

Oud paar

Doe nu het licht, alle licht, in hen uit.
Doe hun lichaam uit en leg het in de kast van de aarde.
Maar bewaar zijn eerste pijp voor mij,
leg ook haar kunstgebit voor mij opzij.
Haar heimwee en zijn overspel. Ik heb nog tijd.

76

.....

De mot zit in de spaarsok om hun kop.
Daar is geen millimeter over.
Welk achterkleinkind kan daar nu nog bij?
Met moeite hebben zij zichzelf vergaard,
of al hun jaren slaan zij door elkaar.

Spaar hen. Verzamel. Nu is het hun beurt
om tussen dode en bestofte soortgenoten
uit te rusten in de hedendaagse hoofden.
Om vergeten te worden, niet vergeten,
weer vergeten en voorgoed.

Doe alles, zelfs hun waakvlam uit.
Doe nu het licht, alle licht, in hen uit.

Het geslacht

voor Herman de Coninck

In mannen is het koud en vaak december.
In vrouwen is het meestal mei.
Zij willen glimmen, levenslang,
vermommen zich van top tot teen
om niet voortijdig te verschrompelen.
Zij blijven bezig met verblijven.

77

In mannen is het koud en houdt het op.
Mijn God, hoe dol zijn zij op eindigen.
Want mannen rammelen zich klaar
en zwaargewapend met zichzelf,
besteden zij hun dagen aan verstijven.

In vrouwen heerst een soepeler geslacht
waarin iets bloesemt, iets ontboezemt,
en waar zij tederheid bewaren
of heimwee naar een meer in Zwitserland.
Zij houden van beginnen en onthouden.

In mannen is het oorlog, niets dan oorlog.
In vrouwen wordt geboren, totterdood.
Zij knippen een poosje met hun ogen,
zij fonkelen, zij woelen even
en daar ontstaat een dapper nageslacht.
Eén man volstaat en het wordt afgeslacht.

In mannen is het koud en vaak december,
in vrouwen is het altijd mei.